

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ

Кафедра філософії та міжнародної комунікації

Декан гуманітарно-педагогічного факультету

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

к. філософ. н., доцент

І.М. Савицька

«14» травня 2022 р.

«СХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри філософії та

міжнародної комунікації

Протокол №9 від 4 травня 2022 р.

Завідувач кафедри (в.о.) к. філософ. н.,

доцент

В.П. Культенко

РОЗГЛЯНУТО»

Гарант ОП «Міжнародні відносини,

суспільні комунікації

та регіональні студії»

Гарант ОП

(С.О. Білан)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ТЕОРІЯ І ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ, ПРАВА І ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ»

спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

освітня програма «Міжнародні відносини»

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробник: к.юр.н., доцент кафедри філософії та
міжнародної комунікації Харчук О.О.

1. Опис навчальної дисципліни

ТЕОРІЯ І ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ, ПРАВА І ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітній ступінь	Бакалавр	
Спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»	
Освітня програма	«Міжнародні відносини»	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Нормативна	
Загальна кількість годин	180	
Кількість кредитів ECTS	6	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (якщо є в робочому навчальному плані)	—	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	1	—
Семестр	1	—
Лекційні заняття	45 год.	—
Практичні, семінарські заняття	60 год.	—
Лабораторні заняття	—	—
Самостійна робота	75 год.	—
Індивідуальні завдання	—	—
Кількість тижневих годин для денної форми навчання:		
аудиторних	8 год.	—
самостійної роботи студента	2 год.	—

2. Мета завдання та компетентності навчальної дисципліни

Мета. Навчальна дисципліна “Теорія і історія держави, права і політичних вчень” має методологічне значення для всіх галузей знання про державу і право, безпосередній вплив на вдосконалення практики державно-правового будівництва України.

Пропонована робоча програма визначає структуру і зміст навчальної дисципліни “Теорія і історія держави, права і політичних вчень” У сучасному праворозумінні теорія держави і права служить ствердженню людини як найвищої цінності, її прав і свобод, верховенства права. Вивчення курсу “Теорія і історія держави, права і політичних вчень” має важливе значення в підготовці майбутніх міжнародників, здатних застосувати отримані правові знання в сфері юридичної практики – в діяльності органів державної влади, у правозахисній діяльності тощо.

Завдання вивчення дисципліни полягає у дослідженні загальних і специфічних закономірностей виникнення, розвитку й функціонування держави та права і їх інститутів; вивчення суті та змісту діяльності та функціонування держави; змісту конкретних юридичних норм, теорії та практики їх застосування; визначення взаємозв’язку держави та права, їхніх ознак, форми, змісту, місця та ролі в суспільному житті; а також у набутті студентами знань, умінь і здатностей (компетенцій) ефективно реалізовувати набуті теоретичні знання на практиці, самостійно аналізувати та співвідносити різнобічні явища, знаходити власні підходи до вирішення державно-правових проблем, робити власні висновки, обґрунтовувати свої судження, знаходити їм практичне застосування.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні **знати:**

- предмет, структуру, зміст курсу в обсязі робочої програми;
- умови виникнення, розвиток, та припинення державно-правових і політичних правовідносин;
- формування та розвиток світогляду, заснованого на загальнолюдських цінностях, в тому числі закріплених у Конституції України цінностях верховенства права, людини, її прав і свобод, демократичного конституційного ладу;
- засвоєння модерних концепцій держави і права;
- оволодіння понятійно-категоріальним апаратом юридичної науки.

уміти:

- аналізувати наукову літературу з дисципліни;
- проводити порівняльно-правовий аналіз;
- аналізувати і узагальнювати судову практику;
- тлумачити норми та застосовувати норми законодавства, а також інші міжнародно-правові та національно-правові акти;
- проводити науково-дослідну роботу в сфері політичних і правових вчень.

Набуття компетентностей:

- інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в сфері міжнародних відносин, суспільних комунікації та регіональних студій, зовнішньополітичної діяльності держав, міжнародних взаємодій між державами, міжнародними організаціями та недержавними акторами, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов та передбачає застосування теорій суспільних наук та спеціальних наукових методів дослідження проблем міжнародних відносин.

- загальні компетентності (ЗК):

- 1) **ЗК3.** Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- 2) **ЗК4.** Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- 3) **ЗК5.** Здатність працювати в міжнародному контексті.
- 4) **ЗК6.** Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- 5) **ЗК7.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- 6) **ЗК8.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- 7) **ЗК9.** Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
- 8) **ЗК12.** Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

- фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

- 1) **СК2.** Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.
- 2) **СК4.** Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики держав, суспільних комунікацій, регіональних досліджень.
- 3) **СК5.** Здатність аналізувати вплив світової економіки, міжнародного права та внутрішньої політики на структуру й динаміку міжнародних відносин та зовнішньої політики держав.
- 4) **СК7.** Здатність аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та на Європейському континенті, та місце в них України
- 5) **СК11.** Здатність аналізувати природу та еволюцію міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними.
- 6) **СК12.** Здатність до здійснення комунікації та інформаційно-аналітичної діяльності у сфері міжнародних відносин (українською та іноземними мовами).

3. Програма та структура навчальної дисципліни

- повного терміну денної (заочної) форми навчання;
- скороченого терміну денної (заочної) форми навчання.

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Предмет і методологія теорії держави і права

Поняття науки теорії держави і права. Функції ТДП як наукової теорії. Становлення, розвиток і сучасний стан науки ТДП.

Загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування державно-правових явищ як предмет теорії держави і права. Динаміка предмету теорії держави і права в умовах незалежної України.

Методологічні основи наукового розуміння держави і права. Філософські основи теорії держави і права як загальні методи. Загальнонаукові методи (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування, аналогія, моделювання, структурно-функціональний і системний підходи тощо.). Спеціально-наукові методи (конкретно-соціологічний, статистичний, історичний тощо). Спеціально-юридичні способи пізнання державно-правових явищ (порівняльно-правовий метод, історико-правовий метод, формально-юридичний метод тощо).

Співвідношення теорії держави і права з гуманітарними науками, які вивчають державу і право. Теорія держави і права в системі юридичних наук.

Категорії і поняття теорії держави і права, їх значення для підготовки спеціалістів в галузі юриспруденції. Теорія держави і права як навчальна дисципліна, її структура, основні завдання.

Тема 2. Походження держави і права

Загальна характеристика первісного суспільства. Влада і органи управління у первісному суспільстві. Соціальні норми первісного суспільства.

Передумови виникнення держави. Причини і форми виникнення ранньої держави. Загальне і особливе у виникненні держави у різних народів. Обумовленість процесу виникнення ранніх держав певними факторами.

Причини виникнення права. Ознаки, які відрізняють право від соціальних норм первісного суспільства. Способи формування права.

Характеристика теорій походження держави і права: іригаційної, теологічної, патріархальної, договірної, психологічної, органічної, марксистської, насилля тощо. Природноправова теорія. Психологічна та марксистська теорія походження держави.

Тема 3. Поняття і ознаки держави

Формування національної держави: основні принципи і етапи. Відмінність від традиційних держав.

Поняття сучасної держави та її характеристики. Підходи в розумінні держави.

Територія держави. Складові території держави. Населення і громадянство. Диференціація населення за правовим статусом.

Економічна і фінансова системи держави. Командна і ринкова економіка.

Способи виникнення, реорганізації і припинення сучасних держав. Динаміка сучасних держав. Квazідержави.

Тема 4. Публічна влада

Поняття публічної влади. Державна влада як особливий різновид публічної влади. Форми і способи її здійснення. Співвідношення політичної і державної влади. Суверенітет державної влади. Інституційно-правові прояви суверенітету Української держави. Новий зміст суверенітету держави в сучасних умовах.

Народний суверенітет. Демократія безпосередня і представницька.

Легітимність публічної влади: типи легітимності М.Вебера. Механізми легітимації сучасної публічної влади. Легальність публічної влади. Лімітація державної влади, її засоби.

Тема 5. Форми і типи держави

Поняття і елементи форм держави. Співвідношення сутності, змісту і форми держави.

Форми державного правління: поняття і види. Загальна характеристика монархій і республік. Поняття монархії. Абсолютна монархія. Конституційна монархія. Поняття республіки. Президентська республіка. Змішана (напівпрезидентська) республіка. Парламентська республіка. Радянська республіка. Нетипові форми правління. Форма державного правління України та її розвиток у сучасних умовах.

Форми державного устрою: поняття і види. Унітарна держава. Федеративна держава. Конфедерація. Особливості державного устрою в Україні.

Правова природа Європейського Союзу (між федерацією і конфедерацією).

Державний режим: поняття і основні види. Критерії державного режиму.

Демократичні та антидемократичні режими. Демократичний режим: основні ознаки. Сучасні теорії демократії.

Тоталітарний режим: основні ознаки. Сучасні тоталітарні режими. Авторитарний режим. Особливості державного режиму сучасної України.

Поняття типу держави й проблеми класифікації. Фактори, які визначають тип держави. Формаційний підхід: його переваги і слабкі сторони. Особливості держави в межах одного історичного типу. Перехідні типи держав. Наступність у розвитку держави. Цивілізаційний підхід.

Співвідношення типу і форми держави. Багатоманітність форм правління в межах одного типу держави.

Характеристика окремих типів держав. Світська держава. Теократична держава. Держава апартеїду. Перехідна (постсоціалістична) держава.

Тема 6. Держава в політичній системі суспільства

Політична система суспільства: поняття, структура, методологічні основи аналізу. Критерії відбору елементів політичної системи. Основні суб'єкти політичної

системи: держава, політичні партії, рухи, громадські організації і об'єднання тощо. Право та інші соціальні норми як регулятивна основа політичної системи. Види політичних систем. Співвідношення політичної, економічної, соціальної і правової систем у суспільстві.

Держава як суб'єкт політичної системи. Місце і роль держави в політичній системі, її взаємодія з інститутами політичної системи (політичними партіями, громадськими і релігійними організаціями тощо.).

Ознаки держави, які відрізняють її від інших організацій і установ суспільства. Держава і політичні партії: моделі взаємостосунків. Держава і церква.

Функції і основні тенденції розвитку політичної системи українського суспільства. Проблеми реформування політичної системи в Україні.

Тема 7. Механізм держави

Поняття механізму держави. Ознаки і структура механізму держави. Його роль у здійсненні функцій і задач держави. Співвідношення механізму держави і її апарату. Структура державного апарату.

Поняття і ознаки державних органів, їх класифікація. Система державних органів і проблема поділу влад (законодавча, виконавча, судова). Особливості судової влади.

Поняття і типи державної служби. Види державних службовців.

Система державних органів України. Правоохоронні органи держави (органи, які сприяють правосуддю). Органи держави і органи місцевого самоврядування. Розподіл влади у механізмі Української держави: основні проблеми. Державні установи, підприємства і організації.

Принципи організації і діяльності державного апарату. Вдосконалення механізму сучасної Української держави як умова підвищення ефективності його функціонування.

Тема 8. Функції держави

Функції держави: поняття, значення і об'єктивний характер. Ознаки функцій держави. Співвідношення функцій держави з цілями, задачами і принципами держави. Функції держави і функції окремих її органів. Обумовленість функцій держави їх сутністю і соціальним призначенням. Нормативно-правове вираження функцій держави.

Класифікація функцій держави: постійні та тимчасові, внутрішні та зовнішні, основні та неосновні. Характеристика основних внутрішніх функцій сучасної Української держави. Зовнішні функції Української держави. Забезпечення державою національної безпеки.

Динаміка функцій держави. Зв'язок і взаємодія функцій держави. Функції держави і своєрідність історичного періоду розвитку держави і суспільства. Співвідношення типів і функцій держави. Межі діяльності держави.

Функції сучасної держави в умовах глобалізації.

Форми і методи здійснення функцій держави: поняття і види.

Тема 9. Права людини і держава

«Людина», «особа», «громадянин»: співвідношення понять. Право і особа. Правовий статус особи: поняття, структура, види, основні критерії.

Основні права і свободи людини і громадянина: поняття і класифікація. «невід'ємність» і «невідчужуваність» прав людини. Поняття «обмежень прав людини». Права людини як діюче право. Покоління прав людини. Юридичні обов'язки особи. Законний інтерес.

Міжнародно-правові стандарти і механізми захисту прав людини. Гарантії прав і свобод особи: поняття і види. Національний механізм захисту прав людини: основні проблеми.

Тема 10. Громадянське суспільство і правова держава

Поняття суспільства і суспільних відносин. Співвідношення суспільства і держави. Громадянське суспільство: поняття, структура, ознаки. Ідея формування громадянського суспільства в Україні: концепція та реальність.

Виникнення ідеї правової держави і сучасне її розуміння. Поняття правової держави (верховенства права). Принципи правової держави та основні її характеристики.

Моделі правової держави. Ліберальна і соціальна правова держава. Демократична правова держава. Незалежність судових органів: основні принципи. Проблеми становлення правової держави в Україні.

Розвиток ідеї соціальної держави. Поняття, цілі і функції соціальної держави. Типи соціальної держави. Поняття «кризи соціальної держави». Проблеми становлення соціальної держави в Україні.

Тема 11. Державно-організоване суспільство в умовах глобалізації: основні проблеми і тенденції розвитку

Поняття глобалізації. Поняття правової глобалізації та її вплив на сучасну державу та міжнародний правопорядок.

Нова сутність держави. Нові інструменти легітимації держави. Держава, наднаціональні утворення і економіка в умовах глобалізації. Держава в умовах світової фінансової кризи. Держава в інформаційному суспільстві. «Електронна держава».

Держава і глобальні екологічні проблеми. Держава у протистоянні тероризму. «Держави, які викликають тривогу» (State of concern).

Тема 12. Правова реформа та її особливості в Україні

Поняття правової реформи. Ознаки правової реформи. Співвідношення правової політики і правової реформи.

Напрями правової реформи. Конституційна реформа. Адміністративна реформа. Судова реформа. Суб'єкт і об'єкт правової реформи. Особливості правової реформи в Україні.

Змістовий модуль 2.

Тема 1. Право: поняття, сутність, принципи і функції

Плюралізм у визначенні поняття права. Поняття і визначення права. Методологічні підходи до аналізу природи права. Сутність права. Право в об'єктивному і суб'єктивному розумінні.

Ознаки права. Нормативність, загальнообов'язковість, формальна визначеність, системність права. Юридичні колізії та інші правові деструкції.

Співвідношення права і закону. Поняття і критерії «правового закону».

Основні концепції праворозуміння: природно-правова, позитивістська, психологічна, соціологічна. Радянське праворозуміння.

Поняття принципів права. Види принципів права: загальноправові, міжгалузеві, галузеві. Справедливість, рівність і свобода як головні принципи права.

Соціальне призначення права. Функції права: поняття і види. Загальносоціальні та спеціальноюридичні функції права.

Тема 2. Право в системі соціального регулювання

Система регулювання в суспільстві: індивідуальний і нормативний рівень. Індивідуальне регулювання.

Соціальні і технічні норми, їх поняття, особливості і взаємозв'язок. Техніко-юридичні норми. Їх роль і місце в правовому регулюванні.

Поняття моралі. Співвідношення права і моралі: єдність, відмінність, взаємодія. Протиріччя між правом і мораллю і шляхи їх подолання. Роль права в розвитку і зміцненні моральних основ суспільства. Значення моралі у підвищенні правової культури і формуванні поваги до права.

Право і релігійні норми. Право і звичаї. Право і корпоративні норми.

Тема 3. Правотворчість і форми (джерела) права

Поняття правотворчої діяльності. Правоутворення і правотворчість: поняття і співвідношення. Зміст, цілі і суб'єкти правотворчості. Види і принципи правотворчості. Правотворчість органів державної влади і місцевого самоврядування. Безпосередня правотворчість народу. Відомча, делегована, санкціонована, локальна правотворчість.

Правотворчість і законотворчість. Поняття і основні стадії законотворчого процесу. Законодавча ініціатива, розгляд законопроекту в парламенті, прийняття і опублікування закону. Проблеми оптимізації правотворчої діяльності в Україні.

Поняття форми (джерела) права. Співвідношення понять «форма» і «джерело» права. Класифікація джерел права: нормативний акт, правовий звичай, юридичний прецедент, нормативний договір.

Основні форми права в Україні. Закони України. Нормативні акти України, які мають силу законів. Правова природа актів Президента України і актів Кабінету Міністрів України. Акти міністерств і відомств. Акти органів місцевого самоврядування. Локальні правові акти.

Міжнародний договір як джерело права в Україні.

Судова практика як джерело права в Україні: проблемні питання. Судова практика Європейського Суду з прав людини. Правові позиції Конституційного суду України.

Тема 4. Правова система: національний і наднаціональний виміри

Правова система суспільства: поняття і структура. Підходи до визначення сутності і структури національної правової системи. Відмінність поняття правової системи від понять «правове життя» і «правова реальність».

Критерії класифікації національних правових систем. Характеристика основних правових сімей народів світу (типів правових систем).

Романо-германська правова система: генезис і загальна характеристика. Право Європейського Союзу. Поняття і джерела європейського права. Англосаксонська правова система: генезис і особливості. Американське право.

Традиційні і релігійні правової системи. Мусульманське право. Соціалістична правова система.

Національна правова система України: основні характеристики і тенденції її розвитку. Співвідношення національної правової системи України з наднаціональним і міжнародним правом.

Тема 5. Система права і система законодавства

Поняття системи права, її відмінність від правової системи. Предмет і метод правового регулювання як підстави виокремлення галузей в системі права.

Основні елементи системи права. Поняття галузі права. Загальна характеристика галузей права. Галузі права в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку. Інститут права: поняття і види. Міжгалузовий і галузовий інститут права.

Приватне і публічне право. Матеріальне і процесуальне право. Юридична процедура. Еволюція системи права України в період її незалежності.

Поняття системи законодавства. Система права і система законодавства, їх співвідношення і взаємозв'язок. Характеристика сучасного стану українського законодавства. Галузі законодавства в Україні.

Вертикальна структура законодавства в Україні. Поняття «ієрархії нормативних актів» в Україні.

Систематизація нормативних актів: поняття, принципи, види. Інкорпорація, консолідація, кодифікація. Систематизація українського законодавства. Основні етапи і стан кодифікації в Україні.

Юридична техніка: поняття і роль. Засоби, правила і прийоми як елементи юридичної техніки. Мова і стиль закону.

Тема 6. Норма права

Поняття норми права. Ознаки правової норми, які відрізняють її від інших різновидів соціальних норм та індивідуальних правових приписів. Загальнообов'язковість, формальна визначеність, зв'язок із державою.

Логічна структура норми права. Проблема елементного складу структури правової норми (два, три і чотири елементи). Загальна характеристика гіпотези, диспозиції, санкції.

Чинність правової норми в часі, просторі і за колом осіб.

Норми права і статті нормативного акту: їх співвідношення. Способи викладення правових норм в статтях нормативних актів.

Види правових норм. Підстави, за якими норми права поділяються на види. Спеціалізовані норми права.

Тема 7. Правові відносини

Поняття правовідносин. Правовідносини як особливий різновид суспільних відносин. Ознаки і види правових відносин.

Передумови виникнення правовідносин. Поняття складу правовідносин: суб'єкт, об'єкт, суб'єктивні права і юридичні обов'язки.

Суб'єкти права: поняття і види. Правосуб'єктність. Правоздатність і дієздатність. Обмеження дієздатності. Індивідуальні і колективні суб'єкти. Фізичні і юридичні особи. Держава як суб'єкт права.

Об'єкти правовідносин: поняття і види. Особливості основних об'єктів у різноманітних видах правовідносин.

Фактичний і юридичний зміст правовідносин. Поняття, структура і види суб'єктивних прав і обов'язків.

Юридичні факти: поняття і класифікація. Юридичний факт як підстава виникнення, зміни і припинення правовідносин. Прості і складні юридичні факти. Фактичний склад. Презумпції в праві. Юридичні фікції.

Тема 8. Механізм правового регулювання

Правові засоби: поняття, ознаки, види. Правове регулювання і правовий вплив (інформаційно-психологічний, виховний, соціальний).

Правовий вплив і правове регулювання: співвідношення понять. Поняття механізму правового регулювання.

Стадії і структура механізму правового регулювання. Роль норм права, юридичних фактів і правозастосування, правовідносин, актів реалізації прав і обов'язків та охоронного правозастосовного акту (факультативного елементу) у процесі правового регулювання.

Методи, способи, типи правового регулювання. Правові режими.

Правові стимули і обмеження в механізмі правового регулювання: поняття, ознаки, види. Правові пільги: поняття, ознаки, функції, види. Правові пільги і обмеження в Україні.

Ефективність правового регулювання, її критерії та фактори забезпечення. Способи підвищення ефективності правового регулювання в сучасній Україні.

Тема 9. Реалізація, застосування і тлумачення права

Поняття реалізації права. Характерні риси форм і способів реалізації права. Дотримання, виконання і використання як безпосередні форми реалізації права.

Застосування правових норм як особлива форма реалізації права. Необхідність правозастосування. Стадії процесу застосування норм права. Аналіз фактичних обставин справи (докази і правила доказування, правові презумпції). Правова кваліфікація (обрання норми права, її перевірка та «прив'язка» до життєвого випадку). Прийняття рішення компетентним органом влади.

Акти застосування права: поняття, особливості, види. Відмінність правозастосовних актів від нормативних. Ефективність правозастосовного акту. Механізм правозастосування.

Поняття «прогалін у законодавстві» і способи їх усунення. Застосування права в разі «прогалін у законодавстві». Аналогія закону і аналогія права. Правила застосування права «за аналогією».

Тлумачення права: поняття і потреба для практики. Роз'яснення та з'ясування змісту правових норм. Суб'єкти тлумачення: державні і недержавні органи, посадові особи і громадяни. Види тлумачення за суб'єктами. Офіційне і неофіційне тлумачення. Доктринальне тлумачення. Різновиди офіційного тлумачення. Нормативне і казуальне, легальне і авторське тлумачення.

Способи (прийоми) тлумачення - з'ясування права: філологічне (граматичне), логічне, систематичне, історико-політичне, телеологічне (цільове), спеціально-юридичне. Тлумачення права за обсягом: буквальне (адекватне), розширене і обмежене.

Основоположні принципи тлумачення права.

Акти тлумачення норм права: поняття, особливості, види. Юридична природа і значення актів офіційного тлумачення (інтерпретаційних актів). Офіційне тлумачення Конституції і законів в Україні. Правові позиції Конституційного Суду України.

Основи правової аргументації. Правова аргументація і тлумачення права.

Тема 10. Правосвідомість і правова культура

Правосвідомість: поняття, основні підходи. Місце і роль правосвідомості в системі форм суспільної свідомості.

Структура правосвідомості. Правова психологія і правова ідеологія. Види та рівні правосвідомості: індивідуальна, групова, масова, повсякденна, професійна, наукова. Функції правосвідомості в правотворчому і правореалізаційному процесах.

Правова культура: поняття, ознаки і функції. Структура правової культури суспільства і окремої особи. Рівень розвитку правосвідомості суспільства: основні показники. Правовий нігілізм і правовий ідеалізм. Поняття, форми і методи правового виховання.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усьо го	у тому числі					усьо го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Предмет і методологія теорії держави і права	6	2	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Походження держави і права	6	2	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Поняття і ознаки держави	8	2	4	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Публічна влада	6	2	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Форми і типи держави	8	2	4	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Держава в політичній системі суспільства	6	2	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 7. Механізм держави	8	2	4	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Функції держави	8	2	4	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Права людини і держава	8	2	4	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 10. Громадянське суспільство і правова держава	8	2	4	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 11. Державно-організоване суспільство в умовах глобалізації: основні проблеми і тенденції розвитку	8	2	4	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Тема 12. Правова	12	4	4	-	-	4	-	-	-	-	-	-

реформа та її особливості в Україні													
Разом за змістовим модулем 1	90	26	40	-	-	26	-	-	-	-	-	-	-
Змістовий модуль 2.													
Тема 1. Право: поняття, сутність, принципи і функції	9	2	2	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Право в системі соціального регулювання	9	2	2	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Правотворчість і форми (джерела) права	9	2	2	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Правова система: національний і наднаціональний виміри	9	2	2	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Система права і система законодавства	9	2	2	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Норма права	9	2	2	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 7. Правові відносини	9	2	2	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Механізм правового регулювання	9	2	2	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Реалізація, застосування і тлумачення права	9	2	2	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-

Тема 10. Правосвідомість і правова культура	8	2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Разом за змістовим модулем 2	88	19	20	-	-	49	-	-	-	-	-	-
Усього годин	180	45	60	-	-	75	-	-	-	-	-	-

3. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет і методологія теорії держави і права	2
2	Походження держави і права	2
3	Поняття і ознаки держави	4
4	Публічна влада	2
5	Форми і типи держави	4
6	Держава в політичній системі суспільства	2
7	Механізм держави	4
8	Функції держави	4
9	Права людини і держава	4
10	Громадянське суспільство і правова держава	4
11	Державно-організоване суспільство в умовах глобалізації: основні проблеми і тенденції розвитку	4
12	Правова реформа та її особливості в Україні	4
13	Право: поняття, сутність, принципи і функції	2
14	Право в системі соціального регулювання	2
15	Правотворчість і форми (джерела) права	2
16	Правова система: національний і наднаціональним виміри	2
17	Система права і система законодавства	2
18	Норма права	2
19	Правові відносини	2
20	Механізм правового регулювання	2
21	Реалізація, застосування і тлумачення права	2
22	Правосвідомість і правова культура	2

4. Контрольні питання для визначення засвоєння знань студентами

1. Юридична наука в системі суспільних наук.
2. Предмет загальної теорії держави і права.
3. Методологія та функції загальної теорії держави і права.
4. Становлення людського суспільства: головні етапи. Поняття суспільства.
5. Влада та її роль у житті суспільства.
6. Головні передумови виникнення держави (економічні, політичні, соціальні, ідеологічні, психологічні).
7. Теорії походження держави.
8. Загальне поняття й ознаки держави.
9. Ознаки держави: загальні і специфічні.
10. Соціальна й державна влада.
11. Співвідношення держави й державної влади.
12. Суверенітет держави.
13. Загальне поняття й елементи форми держави.
14. Поняття державного правління. Загальноісторичні різновиди державного правління.
15. Поняття державного устрою. Загальноісторичні різновиди державного устрою.
16. Різновиди устрою сучасних держав: основні ознаки й особливості.
17. Конфедерація, співдружність, міждержавне об'єднання, їхня порівняльна характеристика.
18. Поняття державного режиму. Основні різновиди державних режимів.
19. Поняття та зміст функцій держави.
20. Класифікація функцій держави.
21. Поняття та характеристика головних внутрішніх функцій держави.
22. Поняття та характеристика зовнішніх функцій держави.
23. Форми й методи здійснення функцій держави.
24. Межі втручання держави в суспільне життя та в приватне життя особи.
25. Механізм держави, ознаки, структура.
26. Державний апарат як центральний елемент механізму держави.
27. Державні органи як первинні елементи державного апарату.
28. Державні підприємства й установи в механізмі держави.
29. Принципи організації й діяльності державного апарату.
30. Поділ влади як принцип організації й діяльності державного апарату.
31. Місцеві органи державної влади й органи місцевого самоврядування.
32. Державна служба. Державний службовець і посадова особа.
33. Поняття й ознаки громадянського суспільства.
34. Місце й роль держави в сучасному громадянському суспільстві.
35. Вплив громадянського суспільства на розвиток держави і її політику.
36. Громадянське суспільство як гарант забезпечення й захисту прав і свобод людини і громадянина.
37. Поняття, сутність і ознаки права.
38. Право як державний регулятор суспільних відносин.
39. Принципи і функції права.
40. Мораль і право.
41. Право й політика.
42. Поняття соціальної норми: сутність, ознаки, класифікація.

43. Поняття й ознаки правової норми. Класифікація правових норм.
44. Структура норми права.
45. Предмет і метод правового регулювання.
46. Загальна характеристика галузей права.
47. Інститут права: поняття та різновиди.
48. Публічне і приватне право.
49. Матеріальне і процесуальне право.
50. Поняття і структура системи законодавства.
51. Зміст і форми систематизації законодавства.
52. Співвідношення системи права й системи законодавства.
53. Поняття форми (джерела) права.
54. Класифікація джерел права.
55. Загальна характеристика основних джерел права.
56. Поняття й ознаки нормативно-правового акту.
57. Дія нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб.
58. Законодавчий процес та його стадії.
59. Поняття, суть, основні ознаки правової системи держави.
60. Поняття типу й різновиду правової системи держави.
61. Основні типи правових систем.
62. Романо-германська правова система (сім'я): основні ознаки та особливості.
63. Англо-американська правова система: основні ознаки та особливості.
64. Система мусульманського права: основні ознаки та особливості.
65. Система канонічного права: основні ознаки та особливості.
66. Поняття, основні ознаки і структура правовідносин.
67. Правосуб'єктність.
68. Поняття й різновиди суб'єктів права.
69. Юридичні і фізичні особи.
70. Правоздатність, дієздатність і деліктоздатність.
71. Поняття і форми суб'єктивних прав.
72. Поняття і форми юридичних обов'язків.
73. Покоління прав людини.
74. Права людини і права громадянина.
75. Теорія природного права.
76. Позитивістська теорія права.
77. Об'єкти правовідносин та їхня характеристика.
78. Підстави виникнення правовідносин.
79. Юридичні факти: поняття, особливості, класифікація.
80. Поняття та основні форми реалізації норм права.
81. Застосування права як особлива форма реалізації права.
82. Основні стадії процесу застосування норм права.
83. Поняття, ознаки й різновиди актів застосування права.
84. Порівняльна характеристика нормативно-правового акту й акту застосування права.
85. Застосування права в умовах прогалин у законі. Аналогія закону й аналогія права.
86. Поняття тлумачення юридичних норм.
87. Прийоми (способи) тлумачення.

88. Поняття і зміст правомірної поведінки особи.
89. Поняття й основні ознаки правопорушень.
90. Класифікація та різновиди правопорушень.
91. Склад правопорушення.
92. Поняття осудності й неосудності.
93. Форми й різновиди вини правопорушника.
94. Різновиди юридичної і правової відповідальності.
95. Підстави юридичної відповідальності.
96. Обставини й підстави звільнення від юридичної відповідальності.
97. Поняття і зміст презумпції невинуватості.
98. Поняття й ознаки суспільної правосвідомості.
99. Поняття, суть, основні ознаки та структура правової культури.
100. Поняття й суть правового нігілізму: причини й умови походження, форми й різновиди.

7. Методи навчання

Словесні: лекційний метод, розповідь, пояснення, бесіда, дискусія; практичні: метод вправ, практична робота; наочні: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.

8. Форми контролю

Види контролю: поточний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю студентів, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма контролю: екзамен.

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання знань студента відбувається відповідно за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України» (наказ про уведення в дію від 27.12.2019 р. №1371).

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90–100	Відмінно	зараховано
74-89	Добре	
60–73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

Для визначення *рейтингу* студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента

(слухача) з навчальної роботи $R_{НР}$ (до 70 балів): $R_{дис}=R_{НР}+R_{АТ}$.

10. Методичне забезпечення

1. Робоча програма.
2. Опорні конспекти лекцій.
3. Електронний навчальний курс «Теорія та історія держави, права і політичних вчень».

11. Рекомендована література

Основна

- 1 Авер'янов В.Б. Принци верховенства права у сфері виконавчої влади: питання теорії та практики реалізації // Право України. – 2010.– № 3. – С. 72-79.
- 2 Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991.
- 3 Антологія української юридичної думки: В 10 т. – К.: Видавничий дім “Юридична книга”, 2002-2005.
- 4 Загальна декларація прав людини. Резолюція 217 А(III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948.
- 5 Загальна теорія держави і права: підручник / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. – Х.: Право, 2009. – 584 с.
- 6 Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.
- 7 Качур В.О. Теорія держави і права : навчальний посібник / В.О. Качур. – К. : Видавництво “ЦП “Компринт”, 2014. – 328 с.
- 8 Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. – Х. : Майдан, 2018. - 436 с.
- 9 Теорія держави і права в схемах та таблицях: навчальний посібник /. Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. — К.: «Хай-Тек Прес», 2020. – 296 с.

Допоміжна

- 1 Козюбра М. Верховенство права і українські реалії та перспективи // Право України. – 2010. – №3. – С.6-18.
- 2 Конституція України: Наук.-практ. комент. / Ред. колегія: В.Я. Тацій, Ю.П. Битяк, Ю.М. Грошевий. – Х.: Право, 2003. – 808 с.
- 3 Крестовська Н. М. Теорія держави і права: елементарний курс / Н.М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва. – 3-тє вид. – Х. : Одиссей, 2012. – 432 с.
- 4 Кузьмін С.А., Карпенко Д.М.. Теорія держави та права в питаннях і відповідях [Текст] : посібник / С. А. Кузьмін, Д. М. Карпенко. – К. : Вид. Паливода А.В., 2010. – 128 с.
- 5 Луць Л.А. Загальна теорія держави та права: Навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою). – К.: Атіка, 2007. – 412 с.
- 6 Орач Є.М. Історія політичних і правових вчень: Навч. посібник. – К.: Атіка, 2005. – 560 с.

- 7 Порівняльне правознавство : підручник / за заг. ред. О. Петришина. – Х.: Право, 2012. – 272 с.
- 8 Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: Монографія / За ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка, О. В. Петришина та ін. – Х.: Право, 2007. – 248 с.
- 9 Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / за заг. ред.: М.В. Цвік, О.В. Петришин. – Х. : Право, 2008.
- 10 Правові системи сучасності : навч. посіб. / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2012. – 492 с.
- 11 Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посіб. – Вид. 10-те, доп. – Львів: Край, 2008. – 224 с.
- 12 Теорія держави і права : навч. посіб. / О. М. Головка [та ін.] ; за заг. ред. І.М. Погрібного ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2010. – 277 с.
- 13 Теорія держави і права : підручник / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2015. – 368 с.
- 14 Теорія держави і права : практикум / О. М. Гришко, В. І. Риндюк, Ю.М. Рижук ; за заг. ред. д-ра політ. наук, проф. Ф. П. Шульженка ; Держ. вищ. навч. закл. “Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана”. – К. : КНЕУ, 2013. – 308 с.
- 15 Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
- 16 Теорія держави і права: Навчальний посібник / За ред. В.В. Копейчикова, С.Л. Лисенкова. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.
- 17 Теорія права і держави : підручник / О.Ф. Скакун. – К. : Правова єдність, 2016. – 524 с.
- 18 Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. – К. : ЮрінкомІнтер, 2017. - 320 с.
- 19 Токвіль, Алексіс де. Про демократію в Америці. У двох томах.– К.: Всесвіт, 1999. – 590 с.
- 20 Хрестоматія з історії політичних вчень: Посібник / Упоряд. та автор коментарів Уривалкін О.М. – К.: Дакор, КНТ, 2008.– 456 с.
- 21 Шульженко Ф.П. Історія політичних і правових вчень. – К.: Юрінком, 2004.

12. Інформаційні ресурси

1. <http://www.rada.kiev.ua/> – Верховна Рада України.
2. <http://www.kmu.gov.ua> – Кабінет Міністрів України.
3. <http://www.nau.kiev.ua> – Нормативні акти України.
4. <http://www.nbuv.gov.ua> – [Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.](#)